

Kunstig intelligens mot fornuftens tale; -hvem vinner?

av Christine Rosenqvist

Når dette skrives er vi i begynnelsen av mai 2023. Hvordan situasjonen er når det leses, kan jeg ikke forutsi.

Fra jeg var ganske liten, har jeg vært opptatt av hvor sannheten kommer fra. Hvordan kan vi vite at noe er sant? Med en kjemiker til mor og en geolog til far, ble slike problemstillinger og «hvorfor-spørsmål» tatt på alvor. «Jammen hvordan kan du vite dét, da!» Så fikk jeg tilgang til laboratorier, mikroskop, bibliotek og leksikon og lærte meg noen stier som kunne brukes i denne jakten.

Min interesse ble forstått og satt pris på. Et synlig tegn på dette er «Science in History» av J.D. Bernal fra 1964. Den boken fikk jeg av min far en gang i min ungdom, og den har fulgt meg fra bolig til bolig, og bokhylle til bokhylle. Bernals kunnskapssyn sto for meg som preget av 1900-tallets viktige hendelser; - selv om han tok for seg også vitenskapenes tidligere historie. Men krigene og den russiske revolusjon kunne jeg forholde meg til. Hans forståelse av kunnskap vokser fram i et samspill mellom samfunnets behov og vitenskapsmannen (for han

så vel ikke på kvinnelige forskere som annet enn bistandsarbeidere?).

En annen bok jeg fikk anbefalt av min far, og som også har fulgt meg, er «Vitenskapen og fornuften» av George Henrik von Wright. En finsk filosof som bla annet har blitt sitert av Gretha Thunberg. Denne boken er fra 1990, og den ble utgitt i Norge i 1991. von Wright begrunner, og utdyper sin manglende tillit til fornuftens bidrag til vitenskapenes utvikling. Og han varslers en grim framtid om ikke vi tar oss sammen og begynner å ta hensyn til naturens behov.

Mens Bernal beskriver en forskning som av fri vilje følger opp samfunnets behov, forklarer von Wright forskningen som industrisamfunnets viktigste produktviklingsfaktor. Grensen mellom ren vitenskap og teknologi er i ferd med å utviskes, advarer han i 1990! Han peker også på hvordan tekniske innovasjoner blir presentert som vitenskapelige framskritt, og advarer mot at de vil kunne utvikles nye tanke-mønstre som vil endre kravene til fornuftsmessig begripelighet.

Slike tankemønstre mener jeg vi ser markere seg med den teknologiutvikling vi opplever i vår tid. I «Stedet som ikke er, om fremtidens nettverk og internet» av Tor Nørretanders, 1997, beskrives vår tilpassing til internettet som en *integrasjon*. Teknologien vil forsvinne fra vår bevissthet fordi den blir en integrert del av den samme bevissthet.

I langessayet EKKO (Lena Lindgren, 2021) beskrives den samme utvikling, sett fra en åpen og filosoferende vinkel. Det er ikke teknologien som sådan som opptar henne, men hvilken påvirkning teknologien kan tenkes å ha på den konsumenten som slukes opp av samme.

Så, påsken 2023, eksploderer det! Kunstig intelligens, AI eller KI kallet, er på «alles lepper» (KI: En datateknologi som justerer sin egen aktivitet og derfor framstår som intelligent). Denne «kunstige intelligensen» har vokst fram i teknologiselskapenes drivhus. Det er deres produktutvikling som har bragt fram dette som krever nye tankemønstre og endrer kravene til fornuftsmessig begripelighet (von Wright) Selv om det må ha vært et samspill mellom teknologiindustrien, noen læresteder, og forsvar i de respektive land, er det teknologiselskapene som foreløpig står som majoritetseier av den kunstige intelligensen. Logaritmene som disse kunstige intelligenser bygger på, er forretningshemmeligheter og ikke

frie. Fritt er derimot bruken av KI! Ja, faktisk må man av og til betale seg ut for å slippe den. For KI er avhengig av bruk!

De fleste myndigheter henger etter i denne utviklingen, med tungen ut av halsen, og har i liten grad bidratt til påvirkning av forskningsinstitusjonene, med sine behov (Bernal). Her skiller Kina seg ut som en som har mestret oppgaven med å være både initiativtager til utviklingen, og den som benytter seg av forskningens resultater og hva markedet (samfunnet, du og jeg) forventes å konsumere, for å tjene staten best.

Det er denne situasjonen som begynner å gå opp for oss i dag. Hva har skjedd med kunnskapsutviklingen? I disse dager ser vi at stadig flere, både privatpersoner, beslutningstagere innen teknologikonsernene, og myndigheter på diverse nivåer, roper advarsler, og viser at de ønsker å bidra til en strammere regulering av kunnskapsfeltet.

Hva vil dette bety for deg og meg? Den kunstige intelligensen kan ikke «avlæres». Den har kommet for å bli med og følge oss i tidene framover. Rett nok har kunnskapen om «gresk ild» forvitret. («Gresk ild er en sterk brennbar væske, oppfunnet av Kallinikos fra Heliopolis på 600-tallet etter begynnelsen av vår tidsregning. Gresk ild antas å ha vært sammensatt av nafta,

bek og svovel, men den eksakte oppskriften er fortsatt ukjent. («Forsvunnet i historiens mørke» https://snl.no/gresk_ild). Jeg tviler på at dagens kunnskapssamfunn ville gå med på at kunnskapen om hvordan skape og nytte kunstig intelligens skulle gå i glemmeboken. Det jeg opplever i dag er en uro over eksistensielle spørsmål som nødvendigvis trenger seg fram. Alltid har vi trodd at det å være menneske innebærer noe særskilt. Det er vi som kan tenke i flere tider og på flere plan, samtidig; - framover og bakover osv. Vi kan utvikle evne til kritisk tenking, og søke etter, stille spørsmål og vurdere svarene på våre spørsmål. Vi kan skape opplevelser som vi kan dele med ukjente. (Kunst) Så kommer det verktøy som setter alt dette i fare!

Noen er redde for hvordan det vil gå med opphavsretten når den kunstferdige intelligensen kan skape minst like gode åndsverk som anerkjente kunstnere. Andre frykter tap av arbeidsplasser, eller ser fram til at det blir skapt nye. Bedriftseiere ser fram til økt gevinst. Dette er områder som kan lovreguleres, vil jeg tro. Jeg frykter hvordan vi i framtiden vil forholde oss til fakta som presenteres som sannhet; - sannhet fordi det er frambragt av en KI, ikke fordi de nødvendigvis er i overenstemmelse med virkeligheten.

Det er lett å nok å si at dette med kunstig intelligens er for stort og komplisert for oss født i forrige århundrede og at for å forstå denne utviklingen må vi sette oss inn i masser av tekniske saker som vi ikke har forutsetning til å skjønne noen ting av. Men det går an å ta et overordnet perspektiv på utviklingen også. Vi har den fordel at vi har hatt anledning til å følge denne utviklingen, og at vi har levd voksne år i en tid uten kunstig intelligens, hvor vi kun måtte forholde oss til den naturlige. Det gir oss et forsprang. Vi har sammenlikningsgrunnlag. Vi kan stille spørsmål som ikke ellers ville bli spurt, og vi kan gjøre det uten å være bakstreverske fordi våre spørsmål vil være begrunnede.

Vi må ikke glemme at den kunstige intelligensen trenger menneskelig input for å kunne lage output. Den må mates. Uten næring vil den forvitne, For å stoppe en ondsinnet/uvitende KI, trenger vi en god og klok KI. Vi trenger et verktøy som bygger på levde erfaringer, ikke løse hypoteser om hvordan verden kanskje er, eller ville lønne seg å være. Derfor er det så viktig at vi som befinner oss i en sektor av samfunnet som er særlig avhengig av kunnskapsbasert tjenesteutvikling og -styring, skaffer oss tilgang til nettopp denne kunstferdige intelligensen, og bruker den slik vi er tjent med.

Når ansvarlige forsamlinger, fra G7 og Kongressen i USA til et norsk kommunestyre kan se det som naturlig at de går inn for å styre denne utviklingen, må det da være en sak også for de av oss som bekymrer seg over hva denne mulige utviklingen kan føre til for oss og vårt interessefelt. Men foreløpig har jeg ikke sett noe til at f.eks. brukerorganisasjoner har vist noen interesse. Tvert imot. Det synes jeg er skikkelig dumt, for her har også vi faktisk muligheter; - muligheter til å være med på å forme framtidens kunnskapsutvikling.

Anbefalt lesing:

Torr Nørretranders «Stedet som ikke er», Aschehoug 1997

Morten Goodwin «AI. Myten om maskinene», Humanist 2020

Hilde Nagell «DIGITAL REVOLUSJON hvordan ta makten og friheten tilbake», RES PUBLICA 2020

Lena Lindgren «EKKO Et essay om algoritmer og begjær», Gyldendal 2022

Inga Strümke «MASKINER SOM TENKER Algoritmene hemmeligheter og veien til kunstig intelligens», KAGGE forlag 2023

J.D- Bernal, 1964

George Henrik von Wright
«Vitenskapen og fornuften», 1991

Christine Rosenqvist
crosenqv@me.com

